

Enskild motion

Motion till riksdagen 2016/17:243

av **Niclas Malmberg (MP)**

Organskörden i Kina

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över Sveriges möjligheter att bidra till att stoppa organskörden i Kina och tillkännager detta för regeringen.

Människor i Kina mördas för att regimen ska tjäna pengar på organtransplantationer

Bristen på tillgängliga organ för transplantationer är ett globalt bekymmer. Sedan den första transplantationen 1954 har organtransplantationer räddat och förlängt livet på tusentals patienter. De stora medicinska framgångarna har lett till att fler och fler patienter väntar på ett nytt organ. Behovet av organ har också ökat i och med att människor i rika länder lever längre och i större utsträckning drabbas av medicinska åkommor som innebär att organen sviktar, liksom att förändringar i livsstil har lett till att diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar blivit vanligare.

Obalansen mellan tillgången och efterfrågan på organ för transplantation har utgjort en grogrund för en global svart marknad för mänskliga organ. Organtransplantationer i Kina står för den absolut största merparten av detta, där organ kan tillhandahållas snabbt genom att fångar mördas vid en matchning av rätt organ och blodgrupp. Särskilt utsatta är Falun gong-utövare, som fängslats utan annan anledning än att de just utövar Falun gong. En förmodat hälsosam livsstil har gjort deras organ särskilt eftertraktade för transplantationer!

På internationell och regional nivå finns principer och regelverk som syftar till att stävja handel med organ i dess olika skepnader. Principen att det ska vara förbjudet att göra ekonomisk vinst på människokroppen och dess delar har bland annat fastslagits av Världshälsoorganisationen (WHO) år 1987 och av Europarådet i en konvention som antogs 1997. Under 2014 antog Europarådet vidare en särskild konvention mot handel med organ.

Även på nationell nivå har frågan reglerats. Nästan alla länder i världen har infört lagstiftning eller annan reglering som innebär förbud mot handel med mänskliga organ.

I vissa länder finns lagstiftning som riktar sig till de personer som är mottagare av organ. Begreppet transplantationsturism används ibland för att beteckna företeelsen att personer i behov av en organtransplantation reser utomlands för att genomgå en transplantation. Enligt den konvention mot handel med organ som Europarådet antog under 2014 gäller att konventionsstaterna själva får avgöra om säljare och mottagare av organ ska kunna straffas. Spanien och Israel är exempel på länder som har kriminaliserat mottagande av organ med okänt ursprung.

Lagstiftningen i Sverige idag

Relevant lagstiftning kring donationer av organ och transplantationer finns i lagen (1995:831) om transplantation m.m., medan vissa bestämmelser, såsom förbudet mot handel med biologiskt material, återfinns i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

I transplantationslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1996, infördes ett förbud mot handel med organ för transplantationsändamål. Dessförinnan hade det inte funnits några författningsbestämmelser i svensk rätt som direkt tog sikte på överlåtelse av organ eller annat biologiskt material från människa. År 2006 överfördes straffbestämmelsen om handel med biologiskt material till en ny lag, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Den överfördes med endast några små justeringar.

Bestämmelsen lyder:

8 kap. 6 § Den som i vinstsyfte tar, överlämnar, tar emot eller förmedlar biologiskt material från en levande eller avliden människa eller vävnad från ett aborterat foster döms till böter eller fängelse i högst två år. Till samma straff döms den som använder eller tar till vara sådant material för transplantation eller annat ändamål trots insikt om att materialet tagits, överlämnats, tagits emot eller förmedlats i vinstsyfte. I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

Med biologiskt material avses även material från mänskliga ägg samt från celler och cellinjer från sådana ägg.

Förbudet mot handel av biologiskt material gäller inte blod, hår, modersmjölk och tänder. Det gäller inte heller avidentifierade cellinjer från befruktade ägg eller från ägg som har varit föremål för somatisk cellkärnsöverföring.

I förarbetena till lagen hänvisades bland annat till att WHO hade uppmanat medlemsstaterna att vidta åtgärder, bland annat genom lagstiftning, för att förhindra köp och försäljning av mänskliga organ för transplantation. Det påtalades också att ett antal europeiska länder hade infört lagstiftning mot organhandel.

I förarbetena betecknades ett uttryckligt förbud som en betydelsefull markering för att klargöra att den kroppsliga integriteten och den respekten som tillkommer en avliden inte får göras till föremål för köpslående. För att ett förbud skulle få någon verkan bedömdes en straffrättslig regel vara nödvändig. Syftet med regeln var att kriminalisera

- den som för transplantationsändamål köper eller säljer organ eller annan vävnad om överlåtelsen sker i vinstsyfte,
- den som i vinstsyfte förmedlar köpet eller försäljningen, och
- den som utför en transplantation med insikt om att transplantatet förvärvats mot betalning som inneburit en vinst för säljaren.

De rättshandlingar som omfattas av förbudet är alla former av tagande, överlämnande, mottagande eller förmedling av biologiskt material i vinstsyfte. Även köp för egen eller

nära anhörigs räkning omfattas av förbudet, även om inte kriteriet om vinstsyfte uppfyllts.

Svensk domstols behörighet att döma till ansvar för brott begångna utomlands

Den svenska straffbestämmelsen har en nationell begränsning vad gäller räckvidden; svensk domstol är endast behörig att döma till ansvar för brott som är begångna i Sverige. Inom straffrätten finns en folkrättslig princip som innebär att dubbel straffbarhet krävs för att en svensk domstol ska vara behörig att döma för brott begångna utanför Sverige.

Vissa typer av brott är dock enligt lagstiftning undantagna från regeln. Några exempel på det är brott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott och brott enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. I dessa fall är svensk domstol behörig att döma, oavsett hur lagstiftningen på gärningsorten är utformad (dvs. utan att kravet på dubbel straffbarhet är uppfyllt). När det gäller den sistnämnda lagen, motiverades undantaget från kravet på dubbel straffbarhet framför allt med behovet av en effektiv kriminalisering av könsstympning. Det ansågs vara otillfredsställande att kriminaliseringen skulle kunna kringgås genom att en person utför eller låter utföra ingreppet i ett land som tillåter kvinnlig könsstympning. I sammanhanget framhölls också ingreppets grymhet och dess svåra, bestående och invalidiserande skador. Liknande undantag skulle kunna införas för organtransplantation.

Spanien

Under 2010 infördes en ny brottsbestämmelse i den spanska brottsbalken rörande organhandel. I bestämmelsen anges att det är straffbelagt att förespråka, främja, bistå eller offentliggöra olagligt förvärvande av eller bedriva handel med mänskliga organ eller transplantation av dem. Sådana handlingar kan ge fängelse i sex till tolv år om det rör sig om ett primärt organ eller tre till sex år om det inte rör sig om ett sådant organ. Även den som tar emot ett organ och som ger sitt samtycke till en transplantation med kännedom om organets illegala härkomst kan dömas till ansvar. Samma straffskala gäller i dessa fall.

Av den spanska lagstiftningen i övrigt framgår att det är förbjudet att avlägsna och transplantera organ om det finns ekonomiska mellanhavanden inblandade. Varken donatorn eller någon annan fysisk eller juridisk person ska få ersättning för donation av mänskliga organ. Mottagaren ska inte avkrävas någon ersättning för ett mottaget organ. Vidare är all annonsering angående behov av organ eller dess tillgänglighet i syfte att få en ekonomisk vinning förbjuden.

Israel

En ny lag om transplantationer av organ antogs i Israel i mars 2008. Det är enligt lagen straffbart att köpa, sälja och förmedla organ. Personer som gör sig skyldiga till dessa brott kan dömas till fängelse i tre år och en större bötessumma. Förbudet gäller oavsett

om avsikten var att avlägsna eller transplantera organet inom eller utom landets gränser. Andelen organdonationer var mycket låg i Israel vid en internationell jämförelse samtidigt som efterfrågan på organ var stor. Bristen på organ ledde till att israeler i behov av en organtransplantation reste utomlands för att få ett nytt organ vilket bekostades av den nationella hälso- och sjukvårdsförsäkringen. Ett av syftena med lagen var att komma till bukt med de transplantationsresor utomlands som förekom.

Dags att också Sverige agerar

Det som är möjligt i Spanien och Israel är också möjligt även i Sverige. Om allt fler länder ansluter till en princip om att göra det olagligt att köpa organ vars ursprung inte är säkerställt minskar marknaden för organhandel. Lagstiftningen måste självfallet ta sikte på alla organtransplantationer som sker utanför Sveriges gränser. I praktiken är det dock i Kina som den stora mängden övergrepp sker. Som med andra globala frågor kommer inte en förändrad lagstiftning i Sverige lösa problemet i sig. Men det kan bidra till att fler länder går samma väg till dess att det inte längre finns något vinstintresse att mörda människor för att komma åt deras organ. Riksdagen bör därför ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om att se över möjligheterna att Sverige bidrar till att stoppa organskörden i Kina.

Niclas Malmberg (MP)